

ANKASAM bülten

3 Temmuz 2022
SAYI: 2022/26

Orta Asya Enerji Kaynaklarının Güney Asya Bölgesi Açısından Önemi

03

Afganistan Merkezli Göçün Sosyo-Ekonomik Nedeni ve Çözüm Yolları

09

İmamali Rahman'ın Özbekistan Ziyareti: Ticaret ve Dış Yatırım

İÇİNDEKİLER

ANKASAM ANALİZ

- 03** Afganistan Merkezli Göçün Sosyo-Ekonomik Nedeni ve Çözüm Yolları
Ahmad Khan DAWLATYAR
- 06** Orta Asya Enerji Kaynaklarının Güney Asya Bölgesi Açısından Önemi
Dr. Cenk PALA
- 09** İmamali Rahman'ın Özbekistan Ziyareti: Ticaret ve Dış Yatırım
Dr. Sabir ASKEROĞLU

BASINDA ANKASAM

- 12** Medya

DERGİLER

- 13** Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi

Bölgesel Araştırmalar Dergisi

Çankaya Mahallesi, Cemal Nadir Sokak, No: 20 06880,
Çankaya – Ankara/Türkiye
Tel: +90 312 474 00 46 | Faks: +90 312 474 00 45 E-posta:
info@ankasam.org

Tasarım-Dizgi: Esra Karadağ

Bu yayının tüm hakları Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi'ne (ANKASAM) aittir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek yapılacak makul alıntılar dışında ANKASAM'ın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımını yapılamaz. Bu çalışmada yer alan görüş ve değerlendirmeler yazarına ait olup, kurumsal olarak ANKASAM'ın resmi görüşünü yansıtmaz.

ANKASAM ANALİZ

Afganistan Merkezli Göçün Sosyo-Ekonomik Nedeni ve Çözüm Yolları

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) Afganistan'ı işgalinden itibaren ülkede savaş, güvensizlik ve istikrarsızlık devam etmektedir. Konjonktürel olarak savaşın iç ve dış aktörleri değişse de savaşın sonuçları olarak; ölüm, açlık, işsizlik, cehalet, göç ve akla gelen tüm kötülükler varlığını korumaktadır. Bazı kaynaklar, 2020 yılında yurtdışında bulunan Afgan göçmenlerin sayısının 6,5 milyon olduğunu belirtmektedir. Afgan göçmenlerin ülkelere göre dağılımının

Pakistan'da 2,4 milyon, İran'da 2,4 milyon, Avrupa'da 688 bin, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avustralya'da 513 bin ve diğer devletlerde (Türkiye başta olmak üzere) 551 bin şeklinde olduğu bilinmektedir.[1]

Bilindiği üzere Taliban 15 Ağustos 2021 tarihinde Afganistan'a tekrar egemen olmuştur. Ülkede kontrolü sağlar sağlamaz pek çok Afgan, Kabul Havalimanı'na giderek yurtdışına çıkmaya

Ahmad Khan DAWLATYAR
ANKASAM
AF-PAK Uzmanı

çalışmıştır. Bu sırada birkaç Afgan vatandaşın uçaklara tutunduğu ve ardından havadan yere düşerek öldüğü görülmüştür. Taliban'ın yönetimi devralması sonrasındaki 10 ayda yaklaşık 1 milyon Afgan'ın yasal olarak ve yasadışı yollarla yabancı ülkelere göç ettiği bilinmektedir. Şu an itibarıyla yurtdışında bulunan Afgan mültecilerin sayısının yaklaşık 7 milyon olduğu tahmin edilmektedir.

Afganistan merkezli göçün pek çok nedeni bulunmaktadır. Fakat bunların başında sosyo-ekonomik sorunların geldiği söylenebilir. Çünkü son 20 yılda Afganistan Hükümeti gönderilen yardımları askeri alanda harcamış ve halka iş fırsatı sağlayacak imkanlar oluşturamamıştır. Bunun dışında Afganistan Hükümeti'nin bütçesinin %70'i dış desteklerle sağlanmaktadır. Taliban'ın yeniden ülkeye egemen olmasıyla dış yardımlar büyük ölçekte kesilmiş ve Afganistan'ın ulusal rezervleri ABD tarafından bloke edilmiştir. Bu durum Afgan halkını daha fazla işsizlikle ve insani krizle karşı karşıya bırakmıştır. Dış yardımların kesilmesi, Covid-19 ve Afganistan'da yaşanan kuraklık Afgan halkının daha çok fakirleşmesine neden olan diğer faktörlerdir. Kuraklıktan dolayı Afgan halkının; değil kendisini, sahip oldukları hayvanları bile beslemekte zorluk çektiği görülmektedir.

Birleşmiş Milletler (BM) yayımladığı son raporda Afganistan'da iki kişiden birinin açlıkla karşı karşıya olduğunu belirtmiştir. Afganistan'a yardım edilmezse yüzlerce kişinin hayatını kaybedeceği ve Afganistan'daki insani faciayı önlemek için 2022 yılında 5 milyar dolara ihtiyaç olduğu ifade edilmiştir.[2] İşsizlik ve açlıktan dolayı Afganistan'da şehirlerde insanların böbreklerini sattığı bilinmektedir. Hatta Kabil'de bir kişinin açlık ve işsizlikten dolayı kendini yakmaya çalıştığı görülmüştür.[3]

Çoğu devlette göçün ana nedeni "daha iyi bir geleceğe ulaşmak" olarak tanımlanırken, Afganların yurtdışına gitmesine neden olan temel faktör; ekonomik ve sosyal sorunlardır. Başka bir ifadeyle Afganlar para kazanarak ailelerine yardımcı olmak için yabancı devletlere gitmektedir. Bundan dolayı, pek çok Afgan'ın eşi ve çocuklarını yurtdışına götürmediği söylenebilir. Afganların aileleriyle birlikte göç etmemesinin bir diğer nedeniyse yolculuğun uzun sürmesi ve kadınların yollarda onurlarının çiğnenmesi endişesidir. Çünkü, göçmenler toplu şekilde yurtdışına çıkmakta ve başka bir devlete ulaşmak için yüksek dağlardan geçmek zorunda kalmaktadır. Afganlar daha önce İran ve Pakistan'a giderek çalışıp ülkeye dönerken, bu iki devlette ekonomik durum kötüleşince Türkiye üzerinden Avrupa devletlerine gitmeye çalışmaktadırlar.

Günümüzde devletler göçü "sınır ve ulusal güvenliği tehdit eden bir unsur" olarak nitelendirip göçe karşı çıkmaktadır. Bu bağlamda devletlerin güvenlik tedbirlerini artırmakla sınırlarında duvar

ördüğü görülmektedir. Fakat ülkesindeki gelişmelerde suçu olmayan insanları açlığa ve kaderine terk etmek insani ve vicdani değerlerle bağdaşmamaktadır. Uluslararası toplum, Taliban hükümetini tanımadığından dolayı doğrudan Afganistan'a yardım yapmak yerine uluslararası örgütler ve sivil toplum aracılığıyla insani yardımlar göndermektedir. Bu bağlamda dünya çapında faaliyet gösteren BM, 2021 yılının Aralık ayında yayımladığı bildirimde, insani yardım olarak Afganistan için 1,5 milyar dolar topladığını ve 7 milyon Afgana yardım ettiğini duyurmuştur. Yapılan yardımlar gıda ve nakit paradan oluşmaktadır. [4] BM aldığı bir kararla Afganistan'a 2022 yılının Nisan ayına kadar her hafta 20 milyon dolar göndereceğini duyurmuştur. Gönderilen paralar önce Afganistan Uluslararası Bankası'na (AİB) aktarılacak ardından ya nakit şekilde ya da gıda yardımı olarak Afgan halkına dağıtılacaktır.[5] Bu süreçte BM dışında pek çok devletin Afganistan'a insani yardım gönderdiği bilinmektedir.

Afganistan'da açlığı azaltmak ve ülke ekonomisini çöküşten kurtarmak için insani yardım ve nakit para desteği önemlidir. Fakat bu adımların ülkedeki sorunları çözeceğini ve göçü önleyeceğini söylemek mümkün değildir. Dolayısıyla ABD, BM, AB ve Afganistan'ın komşusu olan devletler başta olmak üzere uluslararası toplum, Afganistan'da göçün ana nedeni olan sosyo-ekonomik sorunlarla mücadele konusunda ciddi adımlar atmalıdır. Bu bağlamda Batı'nın, bölge devletleri gibi Taliban'ı "Afganistan'ın bir gerçeği" olarak görmesi ve sorunların çözümünde Taliban'la iletişim kurmaya özen göstermesi önemli bir yaklaşım olacaktır. Bu bağlamda ilk adım olarak Taliban'ı içine alan bir "Yardımları Dağıtma Komisyonu"nun oluşturulması ve onun aracılığıyla yardımların ihtiyaç sahiplerine dağılması bir öneri olarak değerlendirilebilir.

Taliban'ın ülkeye egemen olmasıyla savaş büyük ölçekte durmuştur. Savaşın durması altyapı ve kalkınma projelerini uygulayarak halka iş fırsatı sağlama zeminini doğurmuştur. Dolayısıyla Batı, uluslararası örgütler ve bölge devletleri, "pansuman tedbirler" olarak bilinen insani yardımla yetinmemeli, daha kalıcı ve süreklilik arz eden bir kalkınma politikasına destek verme yoluna gidilmelidir. Bu bağlamda nasıl ki 2. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD, Avrupa'nın kalkınması için Marshall Plan'i geliştirmişse, Afganistan'ın yeniden yapılanması için de bir "Kalkınma Fonu" kurulmalıdır. Afganistan'a yapılan tüm yardımlar burada toplanmalı ve uluslararası mekanizmalar oluşturularak fon Afganistan'ın yeniden yapılanması için harcanmalıdır. Çünkü, kalkınma projeleri, Afgan halkına istihdam sağlayarak vatandaşların kendi ülkesinde iş bulmasını kolaylaştıracak ve böylelikle insanların ölümü göze alarak ülkelerini terk etmelerinin önüne geçilecektir. Son olarak küresel ve bölgesel aktörler Afganistan jeopolitiği üzerindeki rekabeti işbirliğine dönüştürmelidir. Uluslararası

"Afganistan'da kriz derinleşmeden ABD, BM ve AB başta olmak üzere bölge devletleri sorunun kaynağını kurutmaya çalışmalıdır."

toplumun koşullarını Taliban'a kabul ettirmek başta olmak üzere Afganistan'ı kapsayan bölgesel projelerde birbirlerinin çıkarlarını da tanımalıdır. Çünkü ekonomik temelli politikalar, karşılıklı bağımlılık yaratır. Böylece devletler, Afganistan'ın istikrarsızlaşmasının kendi çıkarına olmayacağını düşünerek sorunu tırmandırma politikasından vazgeçebilirler.

Bilindiği üzere Afganistan, Asya'daki üç jeopolitik merkez olarak bilinen Orta Asya, Güney Asya ve Ortadoğu arasında yer almaktadır. Afganistan, coğrafi konumunun getirdiği avantajı iyi kullanarak ve ekonomik eksenli bir dış politika geliştirerek jeopolitik merkezleri birbirine bağlayıp kendisiyle beraber bölgenin refahının gelişmesine ve kalkınmasına katkı sağlayabilir. Başka bir ifadeyle TAPI ve TAP başta olmak üzere Afganistan'ı içerisine alan projeler Afgan halkına iş fırsatı sağlamakla beraber transit hakkı olarak da Afganistan'a milyarlarca dolar kazandıracaktır.

Pakistanlı Şair Muhammed İkbâl'a göre, "Afganistan, 'Asya'nın Kalbi'dir. O yozlaştığında/istikrarsızlaştığında tüm Asya yozlaşır/istikrarsızlaşır. O ayağa kalktığında/huzura kavuştuğunda tüm Asya ayağa kalkar/huzura kavuşur."Dolayısıyla Afganistan'daki ekonomik ve sosyal sorunlar çözülmeyen Afganistan merkezli göç önlenemez. Bu bağlamda Afganistan merkezli yeni göç dalgalarının yaşanma ihtimali yüksektir.

Daha somut bir ifadeyle, Afganistan'daki krizin Pakistan, Orta Asya Devletleri ve İran'ı etkileme kapasitesi de göz önünde bulundurulmalıdır. Bu göçün sadece Afganistan ile sınırlı kalmayacağı on milyonlarla ifade edilebilecek bir bölgesel göçe yol açabileceği ifade edilebilir. Yeni göç dalgalarından başlangıçta Afganistan'ın komşuları etkilense de eninde sonunda bundan AB devletleri başta olmak üzere tüm dünyanın etkileneceği söylenebilir.

Afganistan; en çok uyuşturucu üretilen, terör örgütlerinin bulunduğu ve silah kaçakçılığı yapılan bir devlettir. Göçle beraber bu sorunların başka devletlere sığrama ihtimali de bulunmaktadır.

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse Afganistan'da kriz derinleşmeden ABD, BM ve AB başta olmak üzere bölge devletleri sorunun kaynağını kurutmaya çalışmalıdır. Yoksa Afganistan başarısız olduğunda bölge devletleri sınırlarını daha fazla koruyamaz hale gelecek ve göçü durdurmakta başarısız olacaklardır.

[1] "ناهج رد یناتسنافا نایوحنانپ و نارهام دادعت", Afganistan Bilgi Ağı, <https://www.afghanpaper.com/nbody.php?id=163892>, (Erişim Tarihi: 16.06.2022).

[2] "زایرگیولج یارب کمک رلاد درایلیم جنپ راتسواو دحتم لمل", DW, <https://124.im/Y6Ey>, (Erişim Tarihi: 16.06.2022).

[3] "دز شتآ لباک رد ار دوخ", rfi, <https://124.im/LaOc-9SY>, (Erişim Tarihi: 16.06.2022).

[4] "ناتسنافا هب کمک یارب رلاد درایلیم ۱.۵ یروآعمج زا لمل نامزاس", Haşti Subh, <https://8am.af/the-united-nations-has-announced-that-it-has-raised-1-5-billion-to-help-afghanistan/>, (Erişim Tarihi: 16.06.2022).

[5] "لباک هب لمل نامزاس هتاسودرشب یدقن کمک رلاد نویلیم ۳۲", Khaama, <https://www.khaama.com/persian/archives/96637>, (Erişim Tarihi: 16.06.2022).

ANKASAM ANALİZ

Orta Asya Enerji Kaynaklarının Güney Asya Bölgesi Açısından Önemi

2022 yılının Şubat ayında başlayan Ukrayna Savaşı sonrasında Avrupa Birliği (AB) ve Rusya arasında yaşanan enerji krizi ilk olarak Avrupa'nın bu yılın sonuna kadar petrol ambargosu uygulama kararıyla Rusya'yı zor durumda bırakmayı hedeflemesine yol açmıştır. İkinci olarak da Avrupa, kıtaya doğalgaz tedariki hususunda Rusya'ya bir alternatif bulma çabalarına girişmiştir.

Batı dünyası, bahsi geçen çabalar noktasında

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve AB'nin birlik içerisinde hareket etmeleri ve birliğin sonucunda da Rusya'ya ciddi bir ders vereceklerini ve ambargo sonrasında Rus ekonomisinin sarsılmasını beklemekteydi. Ancak yaşanan gelişmelerin gösterdiği üzere AB'nin beklentisi gerçekleşmedi.

Rusya, Ukrayna Savaşı'nın ardından Avrupa'ya gönderemediği petrolü ve ambargolar sonrasında tedarikini kestiği Rus doğalgazını ağırlıklı

Dr. Cenk PALA
ANKASAM Enerji
Başdanışmanı

olarak Çin ve Hindistan piyasalarına yönlendirdi. Mevcut durumda Hindistan 800 bin, Çin ise 1 milyon varil Rus petrolü ithal etmektedir. Yaşanan enerji krizine kadar, söz konusu iki piyasanın bu kadar yüksek miktarlarda Rus petrolü aldığı daha önce görülmemiştir. Doğalgaz alanında ise Çin, Rusya'nın en büyük doğalgaz yataklarından birisi olan "Power of Siberia" yani "Siberiya'nın Gücü" olarak bilinen boru hattıyla toplamda 70 milyar metreküpe ulaşması planlanan, şu anda 30 milyar metreküp civarında gaz ticareti yapmaktadır. Bu ticaretin ilerleyen dönemlerde 70 milyar metreküpe ulaşması beklenmektedir.

Uluslararası ortaklıkla kurulan Rusya'nın Sakhalin Adaları'ndaki tesislerinde üretilen enerji'nin en büyük müşterilerinin yine Çin, Hindistan, Güney Kore ve hatta Kuzey Kore olacağı düşünülmektedir. Oluşacak tablo, Rusya'nın AB'nin çekmiş olduğu petrol ve doğalgaz talebini Çin ve Hindistan'da bulacağı ve bu kapsamda ekonomik olarak gücünü koruyacağını göstermektedir. Ancak bu kapsamda Çin ve Hindistan'ın gelecekte Avrupa'nın şu an içinde olduğu krize benzer bir duruma düşmemesi için alternatif kaynaklara yönelmeleri gerektiği açıktır. Zira Çin ve Hindistan gibi büyük ekonomilerin talepleri, büyük bağımlılıklar yaratma riski taşımaktadır. Ayrıca Rusya da böyle bir ticari durumda savaş sırasında ekonomisini kalkındıracak finansmana sahip olmuş olacaktır.

Hindistan, önceki dönemlerde yüzünü Batı'ya çevirmiş, AB ile olmasa da ABD ile ciddi ticari ilişkilere sahip bir ülke olarak bilinmekteydi. AB ambargolarına rağmen Rusya'dan ucuz petrol alması ise Yeni Delhi'nin ABD müttefikliğinden vazgeçtiği imajı kazanmasına yol açabilir.

Paris İklim Sözleşmesi kapsamında Çin ve Hindistan'ın karbon-dioksit kullanımından dolayı belirli taahhütlerde bulunması, her iki ülke için doğalgaza geçişin ne kadar önemli olduğunu gözler önüne sermektedir. Lakin, yalnızca Rus petrolü ve Rus doğalgazının ihracatıyla böyle bir geçişin mümkün olmadığı da dikkate alınmalıdır.

Güney Asya ülkelerinin Rusya'nın Avrupa Birliği gibi büyük bir bloğu bile doğalgaz tedarikiyle tehdit ettiğini ve doğalgazı politik bir silah olarak kullandığı gerçeğinin farkında olması gerekmektedir. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in gelecekte yaşanacak krizlerde doğalgazı bu ülkelere karşı bir silah olarak kullanmayacağına garantisini bulunmamaktadır. Bu kapsamda ilerleyen dönemlerde ABD ve Çin arasında yaşanacak ticari bir savaşta Rusya'nın Çin'i doğalgaz ile tehdit etmeyeceği ya da Hindistan'ın uluslararası siyasette güçlenmesinin önüne geçmek

için doğalgaz ticaretini koz olarak kullanabileceği ihtimali akılda tutulmalıdır. Söz konusu ülkeler, Rusya'dan aldıkları doğalgaza ne kadar bağımlı olurlarsa, uluslararası siyasette Rusya'ya karşı söz haklarını aynı oranda kaybedeceklerdir. Dolayısıyla bağımlılık oluşmadan önlemlerin alınması gerekmektedir.

Rus doğalgazına bağımlılık geliştirmemek için alınabilecek önlemler hususunda akıllara ilk olarak Kafkasya ve Orta Asya gelmektedir. Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan ve Özbekistan gibi ülkeler, "Orta Koridor" olarak bilinen enerji ve ulaştırma hattı ile başta Çin ve Hindistan olmak üzere Güney Asya ülkelerine doğrudan bağlanabilecek konumdadır. Hindistan, Özbekistan ve Türkmenistan üzerinden "Orta Koridor" ile rahatlıkla doğalgaz alabilir. Üstelik bu ticarete Pakistan'ın da katılımı mümkündür. Bu kapsamda "Orta Koridor" Pakistan ve Hindistan arasındaki ilişkilerde bir düzleme aracı olarak da hizmet edebilir.

Türkmenistan, Rusya için üretilmiş ancak Rusların almadığı 40-50 milyar metreküplük hemen ihracata verilecek durumda doğalgaza sahiptir. Bu doğalgazın en 15-20 milyar metreküpünün Güney Gaz Koridoru; yani Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaştırılacağı varsayılabilir. Mevcut durumda bir-iki yıl içerisinde Hindistan kalan 30 milyar metreküplük gazı alacak konumdadır. Hali hazırda Çin, Rusya'nın da etkisiyle başlatılmış olan Türkmenistan-Çin Boru Hattı Projesi'yle Türkmenistan'dan 30 milyar metreküp doğalgaz tedarik etmektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, Rusların Avrupa'nın tamamının gaz talebi çekmesiyle Türkmenlerin Çin'e doğalgaz satmasından rahatsız olabileceğidir. Zira Çin'in talepleri miktar 200 milyar metreküp civarındadır ve Rusya, AB'ye alternatif olarak yalnızca Çin'e ticaret gerçekleştirerek karlı çıkabilecektir. Bu açıdan özellikle Hindistan'ın kazanılması burada ciddi önem arz etmektedir. Çünkü Türkmenistan aynı zamanda iyi bir petrol üreticisidir ve üretimini 140-160 milyar metreküpe kadar çıkartabilecek kapasiteye sahiptir. Ayrıca Özbekistan'da da Azerbaycan'ın sahip olduğu miktarlarda doğalgaz rezervi bulunduğu bilinmektedir.

Orta Asya ve Kafkasya'da Azerbaycan, Türkmenistan ve Kazakistan çok büyük enerji üretici ülkelerdir. Ancak Hindistan'a bağlanan boru hattı için yalnızca Türkmenistan rezervleri yeterlidir. Ancak Özbekistan'ın da bu boru hattına eklenmesi sonucunda Pakistan üzerinden hem Pakistan'a hem de Hindistan'a gidecek doğalgaz ile önümüzdeki en az 30 yıl bu ülkeler doğalgaz konusunda başka bir kaynağa ihtiyaç duymayabilir. Bu nedenle Güney Asya ülkeleri için Türkmenistan ve Özbekistan gazının Rus gazından daha makul olduğu söylenebilir. Üstelik bu sayede Orta Koridor da faaliyete geçirilmiş olacaktır. Yani Türk-

“ Güney Asya ülkeleri, Orta Asya’sız düşünülmemelidir. ”

menistan ve Özbekistan üzerinden Pakistan’a oradan da Hindistan’a ulaşmak çok çok önemli hale gelecektir.

Hindistan, Orta Koridor üzerinden erişebileceği doğalgazı, Rusya ile gerçekleştireceği müzakerelerde avantaj olarak kullanabilir. Çünkü Ruslar, Hindistan’ın en ucuz petrolü kendilerinin almasının üzerine kurulu bir senaryoya doğalgazı da bir süre sonra pahalı satmaya başlayacaktır. Bu bağlamda Hindistan’ın alternatif kaynaklara sahip olması önem arz etmektedir. Dolayısıyla Hindistan’ın hem Kazak, Türkmen ve Azerbaycan petrolü hem de başka Türkmen gazı üzere Kazak ve Özbek gazı için anlaşma yapması gerekmektedir. Bu durum Hindistan’ın yalnızca Rusya karşısında koz sahibi olmasını sağlamayacak aynı zamanda hem Hindistan’ın hem de bölge ülkelerinin ekonomilerini iyileştirecektir.

Diğer yandan, Güney Asya ülkelerinin Paris İklim Sözleşmesi’ndeki daha az kömür kullanımıyla ilgili taahhütlerini yerine getirmesini sağlayacak en büyük kaynak da Türkmen doğalgazıdır. Aynı durum Çin için değerlendirildiğinde, Çin’e giden 30 milyar metreküp Türkmen gazının ileride 70 milyar metreküpe çıkartılması mümkündür. Fakat Rusya, böyle bir ticaretin gerçekleşmesini engelleyebilir.

Çin’in bütün doğalgaz ihtiyacını hem sıvılaştırılmış (LNG) olarak hem de boru gazı olarak Rusya’dan alması enerji güvenliğine yönelik büyük bir tehdit olarak görülebilir. Bu kapsamda Çin’in de Rusya karşısında müzakere gücünü artırabilmesi için Türkmen ve Özbek gazını alması stratejik öneme sahiptir. Çin hem fiyatları düşürmenin hem çeşitlendirme yapmanın hem de tek başına Ruslara bağımlı olmamanın yolu olarak Türkmen ve Özbek gazını kullanmalıdır.

Çin ve Hindistan’ın Orta Asya ülkeleriyle enerji konusunda işbirliği geliştirmesinin ardından bu durumu ulaşım koridorları takip edecektir. Pekin ve Yeni Delhi, yıllardır dile getirilen “Orta koridor” üzerinden enerji işbirliğini tercih ettiğinde “Orta Koridor”un yalnızca enerji hattı değil bir ulaştırma koridoru olmasının da temellerini atmış olacaktır. Bu çerçevede; tren yolları, demiryolları ve karayolları gibi yeni ulaştırma koridorları oluşturulabilecektir.

Çin ve Hindistan; başta Türkmenistan ve Özbekistan olmak üzere Orta Asya ülkeleriyle birlikte araçlarda doğalgaz kullanımını teşvik edecek bir düzenleme oluşturup, bu enerji koridorlarını aynı zamanda ulaştırma koridorlarına çevirebilir. Böyle bir ulaştırma koridoru, Türkiye’den Paris’e kadar uzanacaktır. Bu proje, Birleşmiş Milletler’de koridor projesi olarak bilinmektedir. Ek olarak bu, Sıkıştırılmış Doğalgaz (CNG) kullanımının artırılması yani araçlarda doğalgaz kullanımının artırılması içinde bir fırsat yaratabilir. “Orta Koridor” güzergahı üzerinde açılacak ana ve küçük istasyonlarla 400’er kilometrelik aralıklarla CNG taşımak mümkün olacaktır. Özellikle büyük mesafelerde en çok iş yapan tır taşımacılığında CNG’ye geçilirse hem hava kirliliği azalacak hem de doğalgazlı araçlar kullanımında ciddi bir projeye iklim değişikliği sözleşmesinin de gerekleri yerine getirilecektir.

Sonuç olarak Güney Asya ülkeleri için Orta Asya enerji kaynakları ve Orta Asya ülkeleri hem enerji güvenliğinin sağlanması hem Rusya karşısında pazarlık gücünün artması hem de iklim değişikliğine karşı beraber önlem alınarak araçlarda doğalgaz kullanımının artırılması açısından önem arz etmektedir. Orta Asya, Çin ve Hindistan’daki yaygın kamyon taşımacılığının doğalgaz kullanımına geçişiyle birlikte çevrilmesiyle karbondioksit emisyonları en az %50 azaltılabilir. Bu durum da “Orta Koridor” üzerinden yeni bir açılım yaratma konusunda önem taşıyacaktır. Güney Asya ülkeleri, Orta Asya’sız düşünülmemelidir.

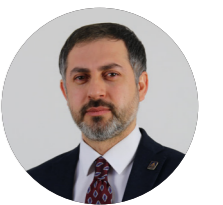

ANKASAM ANALİZ

İmamali Rahman’ın Özbekistan Ziyareti: Ticaret ve Dış Yatırım

Tacikistan Devlet Başkanı İmamali Rahman, 2-3 Haziran 2022 tarihleri arasında komşu Özbekistan’ı ziyaret etmiştir. Bu ziyaretinde Rahman’a, Başbakan Birinci Yardımcısı, Dışişleri Bakanı, Uluslararası İlişkilerden Sorumlu Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Enerji ve Su Kaynakları, Ekonomik Kalkınma ve Ticaret, Eğitim ve Bilim, Maliye, Tarım ve Kültür Bakanları eşlik etmiştir. Ayrıca, Devlet Yatırımlar ve Devlet Mülk Yönetimi Komitesi Başkanı, Ulusal Banka Başkanı da heyette yer almıştır.

Rahman, mevkidaşı Şevket Mirziyoyev’le görüşmüş; taraflar, ülkeler arasındaki stratejik ortaklığın daha da derinleştirilmesine bağlı kaldıklarını teyit etmiştir. Ayrıca ticaret, sanayi, tarım, ulaştırma ve lojistik, enerji alanlarında ortak işbirliği projelerinin teşvikine özel önem verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Görüşmenin ardından Rahman ve Mirziyoyev, “Tacikistan ve Özbekistan arasındaki ebedi dostluk ve birliğin güçlendirilmesine ilişkin deklarasyon” imzalamışlardır. Ayrıca Özbekistan ile Tacikistan

Dr. Sabir ASKEROĞLU
ANKASAM Avrasya Uzmanı

arasında toplam 15 olmak üzere ağırlıklı olarak 7 yeni işbirliği alanında anlaşmalar imzalanmıştır. Bu anlaşmaların önemli bir kısmı ticaret, ekonomi ve sanayi alanlarla ilgili olmuştur. Daha sonra Rahman ve Mirziyoyev, Zarafşan Nehri üzerinde 140 megavat kapasiteli Yavan hidroelektrik santralini inşaatını başlattıklarını açıklamışlardır.

Rahman'ın, Taşkent'i ziyaretinden bir gün önce 1 Haziran 2022 tarihinde Taşkent'te Özbekistan'dan 400, Tacikistan'dan yaklaşık 150 temsilcinin katılımıyla "Tacik-Özbek Girişimciler İş Forumu" gerçekleşmiştir. Forum sonucunda 1 milyar dolar değerinde 75 ticari ve ekonomik anlaşmalar imzalanmıştır. Tacikistan ve Özbekistan'ın ekonomik ve ticari alandaki temel amacının, ticari ve ekonomik ilişkileri daha da geliştirmek ve güçlendirmek, bunun için de uygun koşulları yaratmak olduğu belirtilmiştir.

Görüldüğü üzere Rahman'ın Özbekistan ziyaretinin ve Tacik-Özbek üst düzey yetkililerin ve heyetler arasındaki görüşmelerin gündeminde ticari ve ekonomik ilişkilerin genişletilmesi yer almıştır. Tacikistan dış yatırımlara ihtiyaç duymaktadır. Özbekistan ise tüketim pazarına ve Özbek mallarının ihracatı için ulaşım hatlarına ihtiyaç duymaktadır.

İki yıllık Covid-19 dönemi, Tacik iş dünyası ve ekonomisine ezici bir darbe indirmişti. Tacikistan diğer ülkelerle birlikte, Özbekistan'ın yatırımlarına ihtiyaç duymaktadır. Duşanbe Taşkent'e, Özbek malları için hala bir tüketim pazarı niteliğinde olan Tacikistan'ı önermektedir. Bu bağlamda Tacikistan her ne kadar ülkedeki ticari-ekonomik durumu açık bir şekilde dile getirmek istemese de ülkedeki sorunlar bilinmektedir. Örneğin, Özbekistan başta olmak üzere bölgesel ekonomilere kıyasla girişimcilik için elverişli bir ortam yaratmayı amaçlayan reformların yavaş işlemesi, Tacikistan'daki iş/girişimcilik ortamını olumsuz etkilemektedir. Tacikistan, Covid-19'la mücadeleyi kolayca aşmış olsa da salgın ülke ekonomisine ciddi zarar vermiştir.

Salgın döneminde hükümetin özel sektöre destek vermemesi sonucunda birçok işletme kapanmıştır. İnsanlar gelirlerini kaybetmiştir. Ayrıca ülke dışındaki Tacik işçilerin de salgından kaynaklı ekonomik sorunlarından dolayı Rusya'dan ülkelerine gönderdikleri para havaleleri azalmıştır. Fakat resmi istatistiklere göre 2021 yılında Tacikistan ekonomisi, yani gayri safi yurt içi hasılası (GSYİH) %9 büyümeye göstermiştir.

2022 yılının Ocak ayınca Tacik makamları, ülkenin 2021 yılındaki GSYİH'nin 98 milyar 900 milyon somoni veya döviz kuruyla yaklaşık 8 milyar 730 milyon dolar olduğunu öne sürmüştür. Fakat Tacik hükümetinin çizmiş olduğu olumlu tabloya yönelik bazı itirazlar söz konusu olmuştur. Hükümetin sadece açılan yeni işletmeleri hesaba kattığı, kapatılan işletmelerle ilgili bir veri açıklanmadığı öne sürülmüştür. Ayrıca, 2021 yılında Tacikistan'da enflasyonun yaklaşık %8 olduğu ve bunun reel GSYİH büyümesini büyük ölçüde olumsuz etkilediği belirtilmiştir. Dolayısıyla da Orta Asya'nın diğer ülkelerinde olduğu gibi Tacikistan'da da gıda ve diğer mal fiyatlarında keskin bir artış yaşanmıştır.

Rahman, Tacikistan Parlamentosunda yaptığı yıllık açıklamasında "2022-2026 dönemini endüstriyel gelişme yılları ilan etmiş ve bu 5 yıllık sürede hafif ve ağır sanayinin yanı sıra metalürjinin gelişimini hedeflemesi gerektiğini belirtmiştir. Bu hedeflere ulaşmak için, yabancı yatırımların sayesinde küçük ve orta ölçekli sanayi işletmeleri kurma amacı belirlenmiştir.

Ancak ülke içinde var olan birtakım sorunlar, yozlaşmış bir bürokratik sistem, kışın elektrik kesintileri, doğalgaz eksikliği, internete sınırlı erişim ve bazı bölgelerde tamamen yokluğu ve daha da önemlisi, özellikle mülkiyet hakları başta olmak üzere hukukun üstünlüğü konusundaki eksiklikler, yabancı yatırımcıların ülkeye gelmelerini engellemektedir. Fakat Rahman'ın Taşkent ziyareti sırasında Özbekistan'a özel bir teklif sunulmuştur: Özbek girişimcilere Devlet Başkan'ının ve Hükümetin desteği garanti edilmiştir. Tacikistan Ticaret ve Sanayi Odası Başkan Yardımcısı Manzura Rustamova'ya göre, iki ülkenin girişimcileri arasındaki aktif işbirliğinde şimdiden olumlu sonuçlar alınmıştır. Özellikle son 6 yılda ticaret cirosu 37 kat artmıştır. 2022 yılının ilk çeyreğine göre, geçen yılın aynı dönemine göre %30 artarak yaklaşık 174 milyon dolara ulaşmıştır.

Rahman'ın ziyaretinden de görüldüğü gibi 2021 yılında 435 milyon dolar olan Özbek-Tacik ticaret hacmini en kısa zamanda 1 milyon doların üzerine çıkarmak hedeflenmiştir. Bu bağlamda, Taşkent ve Duşanbe yeni ekonomik işbirliği biçimlerini geliştirme aşamasındadır. 2021 yılından itibaren Tacikistan'daki Zarafşan Nehri üzerinde hidroelektrik santrallerin inşası gibi iki ülkeyi ciddi şekilde ilgilendirebilecek projeler konuşulmaktadır. Bu projeleri Taşkent'in finanse etmesi ve bu hidroelektrik santralinde üretilen elektriğin, elektrik enerjisine ihtiyaç duyan Özbekistan'ın ihtiyacını gidermesi öngörülmektedir. Su sorunu ve sınır aşan nehirler üzerinde hidroelektrik santrallerin kurulması iki ülke arasındaki en önemli güvenlik sorunlarından biriydi. Yavan hidroelektrik santralini inşasına karar verilmesi Özbek-Tacik barışı için de büyük öneme sahiptir.

Ayrıca, Tacikistan, Özbekistan'a gümüş ve altın dahil olmak üzere ortak işletilmesi için yaklaşık 200 yatağın işletilmesini açabilir. Özbekistan, Tacikistan'daki ekonomik faaliyeti hem ülke içinde hem de dışında birçok soruyu gündeme getiren Çin'e kıyasla Tacikistan için daha rahat ve maliyeti daha az olan bir ortak konumundadır. Çin, Tacikistan'ın en büyük dış yatırımcısı konumundadır ve Tacikistan'ın Çin'e olan bağımlılığının giderek artması, Tacik tarafını rahatsız etmektedir. Ayrıca Çin'in Tacik ekonomisi üzerindeki etkisi Tacik toplumu tarafından da tepkiye neden olmaktadır.

Özbekistan ve Tacikistan arasında yıllardır çözülemeyen bu sorunları son 5 yılda çözmeyi başarmış olması kayda değer bir başarı olarak görülebilir. Son yıllarda ilişkilerin gelişmesiyle Tacikistan ve Özbekistan vatandaşlarının kara taşımacılığı ile birbirlerine serbestçe seyahat edebilecekleri en az altı güzergâh bulunmaktadır. Ayrıca 20 Haziran 2022 tarihinde Taşkent-Duşanbe tren seferlerinin de başlayacağı açıklanmıştır.

BASINDA ANKASAM

27 Haziran 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol, Azerbaycan Cumhurbaşkanı Sayın İlham Aliyev'in Özbekistan ziyaretini Hürriyet.az Haber Portalı'na değerlendirdi.

27 Haziran 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol'un, Türkiye'nin Suriye'ye yönelik olası operasyonuna yönelik ABD'nin önde gelen gazetelerinden The Epoch Times'a yapmış olduğu değerlendirmeler aynı gazetenin Vietnamca dilinde yayımlandı.

29 Haziran 2022

ANKASAM Başkan Başdanışmanı Emekli Büyükelçi Aydın Nurhan TRT World'de dış politikadaki son gelişmeleri değerlendirdi.

30 Haziran 2022

ANKASAM Uluslararası İlişkiler Danışmanı Dr. Kadir Ertaç Çelik, Bengütürk TV'de NATO Zirvesi'ni değerlendirdi.

2 Temmuz 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) AF-PAK Uzmanı Ahmad Khan Dawlatyar'ın kaleme aldığı "Afganistan Merkezli Göçün Sosyo-Ekonomik Nedeni ve Çözüm Yolları" başlıklı yazısı Rumeli-Balkan Stratejik Araştırmaları Merkezi'nin (RUBASAM) internet sitesinde paylaşıldı.

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) bünyesinde faaliyet gösteren ve uluslararası hakemli dergi olan *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*'nin son sayısı yayımlanmıştır. *Academic Keys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, İdeal Online, Research Bible, Sindex ve TÜBİTAK DERGİPARK* veri tabanları tarafından taranan dergimize aşağıdaki bağlantı üzerinden ulaşabilirsiniz.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ CİLT VI, SAYI I

BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) bünyesinde faaliyet gösteren ve uluslararası hakemli dergi olan *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*'nin son sayısı yayımlanmıştır. *Academic Keys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, İdeal Online, Research Bible, Sindex ve TÜBİTAK DERGİPARK* veri tabanları tarafından taranan dergimize aşağıdaki bağlantı üzerinden ulaşabilirsiniz.

ANKASAM BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ CİLT VI, SAYI I

